

Nabor instrumentov EUCPN

USTRAHOVANJE MED MLADOLETNIKI

**Učinkoviti
preventivni
pristopi**

“

Ta praktični prispevek razpravlja o preventivnih strategijah za ustrahovanje, ki temeljijo na dokazih in jih je mogoče uporabiti na vseh ravneh mladoletnikovega življenja (na ravni posameznika, družine, šole in skupnosti).

“

ZAHVALE

To zbirko orodij je razvil sekretariat EUCPN v sodelovanju s slovenskim predsedstvom. Zahvaljujemo se celotni ekipi slovenskega predsedstva, zlasti gospodu Tomažu Peršolji, za izbiro te družbeno pomembne teme in njihovim prizadevanjem v času predsedovanja.

Poleg tega se želimo zahvaliti naslednjim strokovnjakom, ki so si vzeli čas za sodelovanje na razgovorih in so posredovali povratne informacije:

- profesor Aleš Bučar Ručman (Univerza v Mariboru);
- profesorica Dorte Marie Søndergaard (Univerza Aarhus);
- Gie Deboutte (UC Leuven-Limburg in KU Leuven);
- profesor Gorazd Meško (Univerza v Mariboru);
- profesor Paul Downes (Dublin City University).

Njihov prispevek k tej zbirki orodij je neprecenljiv, kakršne koli netočnosti v njej pa so povsem naša krivda.

Navedba

EUCPN (2021).
Ustrahovanje med mladoletniki: učinkoviti preventivni pristopi. Del zbirke orodij EUCPN o ustrahovanju med mladoletniki. Bruselj: EUCPN.

Pravno obvestilo

Vsebina te publikacije ne odraža nujno mnenja katerekoli izmed držav članic EU ali kateregakoli organa ali inštitucije EU ali Evropskih skupnosti.

Avtorica

Sarah Bosman,
raziskovalka, sekretariat
EUCPN.

Del projekta Sekretariat
EUCPN, december 2021,
Bruselj

Ob finančni podpori Sklada
Evropske unije za notranjo
varnost – policija

Vsi dokumenti, ki so del zbirke orodij EUCPN o ustrahovanju med mladoletniki, so na voljo za prenos na

<https://eucpn.org/toolbox-bullying>

KAZALO

Zahvale	3
Predgovor	6
Uvod	8
01 Strategije za preprečevanje ustrahovanja	10
Individualne intervencije	12
Vadba nadomeščanja agresije (VNA)	13
Projekt sklepanja in rehabilitacije	13
Terapija moralne zavesti (TMZ)	14
V spremembo usmerjeno razmišljanje (T4C)	14
Družinske intervencije	15
Večsistemska terapija (VST)	18
Neverjetna leta	18
Trojni P	19
Šolske intervencije	20
Olweusov program za preprečevanje ustrahovanja (OPPU)	22
KiVa	22
Programi življenjskih veščin in socialnega razvoja	23
Strategije skupnosti	25
Zaključek	28
Končne opombe	30
Literatura	35

PREDGOVOR

Ta praktični prispevek je del zbirke orodij EUCPN o Ustrahovanju med mladoletniki, ki je bila napisan v času slovenskega predsedovanja EUCPN. Razpravlja o preventivnih strategijah za ustrahovanje, ki temeljijo na dokazih in jih je mogoče uporabiti na vseh ravneh mladoletnikovega življenja (na ravni posameznika, družine, šole in skupnosti).

To je drugi od treh prispevkov zbirke orodij o Ustrahovanju med mladoletniki. Prvi prispevek ponuja teoretični pregled ustrahovanja med mladoletniki, tretji pa ponuja pregled udeležencev Evropske nagrade za preprečevanje kriminala za leto 2021. Na voljo so za prenos na <https://eucpn.org/toolbox-bullying>.

UVOD

Ustrahovanje je kompleksen in razširjen družbeni pojav, ki ga sestavlja ponavljajoče se vedenje (fizično, psihološko, čustveno ali spolno), ki negativno vpliva na drugo osebo ali jo viktimizira.¹ Pogosto ga povzroča negativna skupinska dinamika v šolah ali skupnostih in vključuje zapletene interakcije med več akterji.² Poleg tega ima dolgotrajne učinke na žrtve, storilce, opazovalce in njihovo okolico.³

Zaradi tega se je treba ustrahovanja lotiti s celovitimi preventivnimi strategijami, ki se osredotočajo na dejavnike tveganja in zaščite na vseh ravneh mladoletnikovega življenja, tj. na ravni posameznika, na ravni družine, na ravni šole in ravni skupnosti. Na individualni ravni lahko kognitivno-vedenjska terapija pomaga mladoletnikom pri soočanju s psihološkimi ali socialnimi težavami. Na družinski ravni lahko več intervencij za starševsko usposabljanje pomaga staršem pri izboljšanju njihovih starševskih veščin, kar lahko vodi do boljšega razvoja otroka. Na šolski ravni lahko celoten pristop do izobraževanja izboljša pozitivno šolsko ozračje z vključitvijo vseh udeležениh akterjev (tj. učiteljev, šolskega sveta, staršev in zunanjih partnerjev). Na ravni skupnosti pa je potreben nacionalni večsektorski pristop proti ustrahovanju, ki podpre druge ravni pri njihovih prizadevanjih.

01 STRATEGIJE ZA PREPREČEVANJE USTRAHOVANJA

Na področju ustrahovanja in možnih preventivnih programih je bilo opravljenih veliko raziskav.⁴ Številni programi temeljijo na predpostavkah v zvezi z ustrahovanjem, namesto na empiričnih dokazih o tem, zakaj mladoletniki postanejo storilci, žrtve ali opazovalci in zakaj se to vedenje pojavlja.⁵

Bistveno je, da se ustrahovanja lotimo kot celote in se ne osredotočamo samo na posamezne elemente.⁶ Številni dejavniki tveganja, ki so povezani z ustrahovanjem, kot so pomanjkanje socialnih in kognitivnih veščin, so precej široki in vplivajo na več razsežnosti človekovega življenja, namesto da bi napovedovali en specifičen izid.⁷ Zato se intervencije morajo osredotočiti na kopičenje dejavnikov tveganja in zaščite na ravni posameznika, družine in šole v kombinaciji z dejavniki tveganja na ravni širše skupnosti.⁸ Ravno zato bo v tem drugem prispevku implementiran tudi ekološki okvir.⁹ Obravnavane preventivne strategije bodo razdeljene v štiri kategorije: individualne, družinske, šolske intervencije in intervencije skupnosti.

Ne glede na to, na katero raven so usmerjene, morajo biti vse preventivne intervencije celovite, primerno časovno določene, uporabljati morajo različne (poučevalne) metode, izvajati jih mora dobro usposobljeno osebje, zagotavljati morajo možnosti za pozitivne odnose ter biti družbeno-kulturno relevantne in temeljiti na dokazih. Poleg tega morajo intervencije poudarjati vedenjske spremembe, bodisi fizične, verbalne, spolne in čustvene. Prav tako bi intervencije morale biti nevtralne glede na spol in vključujoče, da zagotovijo zastopanost vsake skupine v družbi. Prav tako bi morale biti prilagojene specifičnim jezikovnim in kulturnim okoljem, kar pomeni, da jih je treba prilagoditi, ko se prenesejo iz drugega okolja.¹⁰ Nazadnje je pomembno, da se izvede ocena potreb, s katero se identificira ustrezna intervencija za ustrezno ciljno skupino, kot tudi, da se po intervenciji vzpostavijo evalvacije in obnovitvene seje.¹¹

Učinkovite intervencije proti ustrahovanju	
Individualni dejavniki	Kognitivno-vedenjska terapija (KVT)
	<ul style="list-style-type: none"> > Terapija nadomeščanja agresije (TNA) > Sklepanje in rehabilitacija > Terapija moralne zavesti > V spremembo usmerjeno razmišljanje
Družinski dejavniki	Starševsko usposabljanje (KVT)
	<ul style="list-style-type: none"> > Večsistemska terapija (VST) > Neverjetna leta > Trojni P
Šolski dejavniki	Celoviti šolski pristop in programi življenjskih veščin in socialnega razvoja
	<ul style="list-style-type: none"> > Celoviti šolski programi (OBPP & KiVa) > Programi življenjskih veščin in socialnega razvoja (npr. SNAP) > Vloga učiteljev in vodstva šole
Dejavniki skupnosti	Nacionalni ali večsektorski pristop
	<ul style="list-style-type: none"> > Politike ali strategije proti ustrahovanju > Prosocialni odnos

Tabela 1: Učinkovite intervencije proti ustrahovanju

Individualne intervencije

Pomanjkanje socialnih, psiholoških in kognitivnih veščin lahko poveča možnosti za sodelovanje pri ustrahovanju, tako kot žrtev ali storilec kot tudi kot opazovalec. Ta pomanjkanja vključujejo slabo reševanje konfliktov ali komunikacijske sposobnosti, antisocialne osebnostne lastnosti ali moralno neangažiranost.¹² Učinkovit poseg za obravnavanje teh dejavnikov tveganja na individualni ravni je **kognitivno-vedenjska terapija** (KVT). KVT se uporablja za reševanje širokega spektra psiholoških težav. Osredotoča se na negativne misli in vedenja, ki bi lahko povečala možnost, da nekdo kaže antisocialno vedenje. Te negativne misli in vedenja vključujejo nagnjenost k pretirani previdnosti, napačnemu razlaganju komentarjev kot provokativnih in iskanju maščevanja. Cilj KVT je osveščati mladoletnike o teh kognitivnih pomanjkljivostih in miselnih vzorcih ter jim pomagati, da uspejo z obvladovanjem le-teh. Na primer s poučevanjem veščin za reševanje težav ali jim pomagati razumeti motivacijo in vedenje drugih ljudi. To lahko pozitivno vpliva na medosebne odnose mladoletnikov kot tudi na njihovo vedenje do vrstnikov na spletu.¹³

S poučevanjem veščin za reševanje težav ali jim pomagati razumeti motivacijo in vedenje drugih ljudi lahko pozitivno vpliva na medosebne odnose mladoletnikov kot tudi na njihovo vedenje do vrstnikov na spletu.

KVT se lahko izvaja kot indicirana intervencija, ki cilja na določene mladoletnike, ki so že vpleteni v situacije ustrahovanja (tako kot žrtev, storilec ali opazovalec). Prav tako je KVT lahko usmerjen tudi na celotno šolsko populacijo, kar lahko zmanjša možna tveganja, povezana s ciljanjem na določene posameznike.

Dokazano je, da KVT vodi do zmanjšanja antisocialnega vedenja in vedenjskih motenj pri mladoletnikih. Če se izvedejo določene prilagoditve, ki zagotovijo, da je intervencija primerna starosti, se lahko izvaja tako pri majhnih otrocih

kot mladostnikov.¹⁴ Vendar je to tudi precej draga intervencija zaradi potrebe po usposobljenem izvajalcu. Končni stroški bodo odvisni od tega, ali se KVT izvaja kot individualna ali skupinska intervencija.¹⁵

Naslednji razdelki bodo obravnavali štiri ustrezne primere intervencij, ki pretežno uporabljajo KVT tehnike: (1) vadba nadomeščanja agresije, (2) sklepanje in rehabilitacija, (3) terapija moralne zavesti in (4) v spremembo usmerjeno razmišljanje. Poleg tega druge učinkovite intervencije, kot so starševski programi ali programi proti ustrahovanju, pogosto vključujejo tudi načela KVT, ki usmerjajo njihove dejavnosti.

Vadba nadomeščanja agresije (VNA)

Cilj vadbe nadomeščanja agresije je zmanjšati antisocialna vedenja s poučevanjem zaželenega vedenja. Sestavljena je iz treh vidikov: vedenjske, afektivne in kognitivne komponente. Prvič, pretakanje veččin (vedenjska komponenta) se osredotoča na razvoj prosocialnega vedenja z vajami, igranjem vlog in povratnimi informacijami glede uspešnosti. Drugič, vadba obvladovanja jeze (afektivna komponenta) se osredotoča na samokontrolo, tako da mladoletnike sooča z izkušnjami, ki povzročajo jezo, zaradi česar prepoznajo sprožilce jeze in uporabijo tehnike samoobvladovanja. Končno, cilj moralnega sklepanja (kognitivna komponenta) je razviti moralno in zrelo sklepanje z razpravljanjem o moralnih dilemah.¹⁶

VNA poteka več tednov s povprečno tremi skupinskimi sejami na teden. Izvajajo jo lahko različni usposobljeni strokovnjaki (npr. učitelji, socialni delavci, svetovalci in svetovalci za pogojni odpust).¹⁷

Projekt sklepanja in rehabilitacije

Cilj sklepanja in rehabilitacije je zmanjšati kognitivne pomanjkljivosti in impulzivnost pri mladoletnikih. S poučevanjem veččin reševanja problemov, socialnih veččin, kritičnega sklepanja in ustvarjalnega razmišljanja jim skuša pomagati, da razmislijo o posledicah svojega vedenja, preden ukrepajo. To se izvaja z različnimi dejavnostmi, kot so igranje vlog ter vajami za učenje in ustvarjalno razmišljanje.¹⁸

Intervencija je sestavljena iz dvourne seje, ki se izvaja dva do štirikrat na teden, 36 tednov. Poteka v manjših skupinah (od šest do dvanajst oseb).¹⁹ (Ponovljivi) viri, ki so potrebni za inštruktorje, so priročnik, delovni zvezek in dopolnilno gradivo.

Terapija moralne zavesti (TMZ)

TMZ se osredotoča na moralno sklepanje in zavestno odločanje. Mladoletnike uči pravilno analizirati običajne situacije, da se odzovejo na družbeno želen način. S tedenskimi (skupinskimi) vajami lahko mladoletniki premislijo, kako razmišljajo o moralnih vprašanjih in presojujejo, tako da razpravljajo o vajah iz delovnega zvezka. Program poskrbi tudi za poklicno usposabljanje.²⁰

TMZ prinaša zmanjšanje disciplinskih sankcij in pozitivne osebnostne spremembe. Vrste vadb, ki so na voljo so Osnovna TMZ, Napredna TMZ, Nasilje v družini in Travma, vsi inštruktorji pa morajo biti moderatorji s certifikatom TMZ.²¹

V spremembo usmerjeno razmišljanje (T4C)

V spremembo usmerjeno razmišljanje je program KVT, katerega cilj je spremeniti kriminogeno razmišljanje tako pri mladoletnikih kot pri odraslih, ki so že zagrešili kaznivo dejanje. Osredotoča se zlasti na veščine reševanja konfliktov, razumevanje osebnih miselnih vzorcev in kako se odzvati na osebna čustva in čustva drugih ljudi. To se doseže s kognitivnim prestrukturiranjem v obliki lekcij, ki se nanašajo na aktivno poslušanje, novo razmišljanje in razumevanje čustev drugih.²²

V spremembo usmerjeno razmišljanje je sestavljeno iz približno 25 skupinskih sej ali po potrebi več, kjer se opravljajo vaje in se lahko razpravlja o domači nalogi. Zasnovano je tako, da se izvaja v majhnih skupinah do 12 ljudi, da se lahko izboljšajo medsebojni odnosi in razprave.²³ V spremembo usmerjeno razmišljanje lahko zmanjša recidivizem in pozitivno vpliva na posameznikove veščine reševanja problemov.²⁴

Družinske intervencije

Neustrezne starševske veščine ali podpora staršev lahko negativno vplivajo na čustveni, socialni in kognitivni razvoj mladoletnikov. Škodljiva disciplina staršev in slabe tehnike vzgoje otrok lahko ustvarijo negativno družinsko okolje, v katerem se mladoletnik ne počuti varno ali razumljeno. To pa poveča možnost, da mladoletnik konča v antisocialnih skupinah vrstnikov, ki kažejo ustrahovalno vedenje. Zato je ključnega pomena tudi izvajanje intervencij, ki se osredotočajo na učinkovite starševske strategije. To lahko pozitivno vpliva na osebni razvoj mladoletnika in splošno vzdušje v šoli ali celo v skupnosti.²⁵

Iz tega razloga se **starševsko usposabljanje (KVT)** smatra kot učinkovita intervencija na ravni družine. Cilj je izboljšati starševske veščine in zavedanje otrokovega razvoja, z namenom spodbujanja pozitivnega odnosa med starši in otroki ter zmanjšanja (vedenjskih) težav z njihovimi otroki. Reševanje teh vprašanj lahko ustvari močnejšo družinsko vez in ima pozitivne vedenjske učinke, kar lahko povzroči pozitivne socialne odnose in izboljšano vzdušje v šoli. Tehnike starševskega usposabljanja vključujejo skupinske razprave o izkušnjah in učinkovitih strategijah, prikaz pozitivnih interakcij, vaje igranja vlog in domače naloge med sejami.²⁶ Starševski programi morajo uvesti tudi uporabo tehnologije. To bo okrepilo znanje odraslih o spletnem svetu, kar jim olajša spremljanje, na kakšen način njihovi otroci uporabljajo tehnologijo in prepoznavanje možnih znakov spletnega ustrahovanja. Poleg tega lahko tako starši svoje otroke poučijo o varni uporabi informacijsko-komunikacijskih tehnologij

Se starševsko usposabljanje izboljšati starševske veščine in zavedanje otrokovega razvoja, z namenom spodbujanja pozitivnega odnosa med starši in otroki ter zmanjšanja (vedenjskih) težav z njihovimi otroki. Reševanje teh vprašanj lahko ustvari močnejšo družinsko vez in ima pozitivne vedenjske učinke, kar lahko povzroči pozitivne socialne odnose in izboljšano vzdušje v šoli.

in interneta, na primer o tem, da ne delijo osebnih podatkov na spletu ali kako se odzvati na zastrašujoča sporočila.²⁷

Te intervencije so namenjene staršem ali družinam tako z majhnimi otroki (npr. malčki) kot tudi šoloobveznimi otroki (npr. majhni otroci in mladostniki). V številnih primerih drži, da prej ko se ti programi izvajajo (po možnosti v zgodnjih šolskih letih), tem bolje.²⁸

Te intervencije je treba izvajati previdno. Nekaterim družinam se lahko zdijo preobremenjujoče, zaradi česar se obotavljajo pri sodelovanju ali zavezi.²⁹ Pomembno je, da standardizirane programe prilagodimo z modeli za podpopulacije, ki imajo posebne potrebe (npr. družine iz etnične manjšine ali v primeru invalidnosti). V teh primerih je mogoče programe prilagoditi z uporabo enostavnejšega jezika ali z obravnavanjem kulturnih razlik v starševstvu.³⁰ Drug primer so družine, ki se soočajo z visoko stopnjo stresa. Te morda potrebujejo dodatno podporo, npr. s tehnikami za obvladovanje stresa ali dostopom do virov javne pomoči, preden se lahko zavežejo za te intervencije.³¹ Poleg tega lahko te ciljno usmerjene intervencije ustvarijo občutek stigmatizacije v vpletenih družinah. Starši, ki obiskujejo takšne programe, so poročali o občutkih stigme, zlasti glede tega, da bi se jih obsojalo kot slabe starše. Zato je pomembno, da takšne pomisleke obravnavamo pred začetkom programa in to združimo z zagotavljanjem podpore in poudarjanjem prednosti staršev med sodelovanjem v programu.³²

Druga rešitev za boljšo dostopnost starševskih programov so obiski na domu. Ti obiski na domu so strukturirane intervencije, kjer strokovni delavci družinam nudijo podporo za izboljšanje splošnih starševskih veščin in zagotavljajo vire, ki mladoletnikom pomagajo pri njihovem kognitivnem, socialnem in čustvenem razvoju.³³

Program Začetek v domu

Program Začetek v domu je primer učinkovite intervencije obiska na domu, ki podpira ranljive družine z majhnimi otroki (stari od nič do pet let). Osredotoča se na družine z malo starševskimi izkušnjami, ki doživljajo visoko stopnjo stresa ali nimajo ustrezne podporne mreže. To intervencijo izvajajo prostovoljci z izkušnjami v varstvu otrok, ki nudijo čustveno in praktično podporo ter poudarjajo užitke ob ustvarjanju družine. Program Začetek v domu se izvaja v več državah po vsej Evropi (npr. Danska, Madžarska, Francija, Grčija, Irska).³⁴

Za več informacij o programu Začetek v domu obiščite <https://homestartworldwide.org/>

Ta intervencija se lahko uporablja za družine z otroki katere koli starosti, vendar se ti obiski običajno izvajajo pri družinah z majhnimi otroki. Tudi družinam, ki pričakujejo otroka, lahko koristijo obiski na domu. Opravljanje te intervencije na domu je pogosto zelo koristno, saj staršem ni treba organizirati prevoza ali varuške.³⁵

Obiski na domu se lahko razlikujejo glede na storitev, trajanje in intenzivnost, odvisno od sodelujoče družine. Nekateri obiski so morda bolj usmerjeni v nego, medtem ko se drugi bolj osredotočajo na krepitev starševskih veščin. Vključujejo lahko različne vrste dejavnosti, kot so spodbujanje verbalnih tehnik in interakcij med starši in otroki z uporabo iger, igrač in knjig ali izobraževanje staršev o otrokovem razvoju z dostopom do državnih virov ali svetovanja.³⁶

Trije primeri intervencij starševskega usposabljanja so Večsistemska terapija (VST), Neverjetna leta in program Trojni P, ki bodo obravnavani v naslednjih razdelkih.

Večsistemska terapija (VST)

Večsistemska terapija (VST) je intervencija, namenjena staršem in mladostnikom, ki so v nevarnosti, da bodo izkazovali antisocialno vedenje. Zagotavlja tako individualno kot družinsko terapijo za izboljšanje kohezije družine in mladostnikovega vedenja. Kaže močne dokaze o dolgoročni učinkovitosti glede pozitivnih rezultatov otrok (npr. manj antisocialnega vedenja in manj neopravičenega izostajanja od pouka) in pozitivnega (družinskega) okolja.³⁷

Starše obravnava kot glavne dejavnike sprememb; zato VST poudarja izboljšanje starševskih veščin in kakovosti odnosa starši–otrok. Opredeljuje specifične strategije, ki delujejo za družino in mladoletnika, hkrati pa vzpostavlja stik z njihovo mrežo (tj. šolo in skupnostjo), da zagotovi trajnostno podporo. Drugič, MST pomaga družinam prevzeti odgovornost za svoje vedenje in se osredotočiti na veščine reševanja konfliktov.³⁸

VST izvaja terapevt ali usposobljen strokovni delavec, ki je družini nenehno na voljo v primeru težav ali vprašanj, zaradi česar je to razmeroma draga intervencija. Pogostost sej se razlikuje od treh dni na teden do vsakodnevnih sej, odvisno od potreb vsake družine. Izvedene aktivnosti vključujejo: terapevtske seje, vaje igranja vlog, individualno usposabljanje staršev in varnostno načrtovanje.³⁹

Neverjetna leta

Starševski program Neverjetna leta uči starše, kako s pozitivnim starševstvom prepoznati čustvene ali vedenjske težave svojega otroka. Namenjen je staršem majhnih otrok (do 12. leta starosti), ki jim grozi razvoj vedenjskih težav. Cilj programa je spodbujanje socialnih, čustvenih in akademskih veščin otrok z uporabo spodbud za krepitev prosocialnega vedenja, izboljšanje interakcij med starši in otroki ter uporabo nežnih, a doslednih posledic za antisocialno vedenje.⁴⁰

Sestavljen je iz dvournih sej, ki se izvajajo dva do trikrat na teden, osem do dvanajst tednov. Dejavnosti vključujejo igranje vlog in vaje modeliranja, analizo in razpravo videoposnetkov ali osebnih izkušenj ter vadbo veščin z domačimi nalogami. Inštruktorji so dobro usposobljeni in opremljeni z gradivom za tečaj in samoevalvacijskimi anketami zase in sodelujoče starše.⁴¹

Program Neverjetna leta se je že izvajal v več državah članicah, kot so Danska, Irska, Francija in Portugalska.⁴²

Trojni P

Trojni P ali Positive Parenting Programme (Program pozitivnega starševstva) je večstopenjski starševski program, katerega cilj je okrepiti starševske veščine, preprečiti vedenjske in čustvene težave mladoletnikov ter ustvariti pozitivno družinsko okolje. Vključuje kognitivno vedenjsko in razvojno terapijo ter strategije socialnega učenja, da bi starše naučili ustreznih starševskih veščin in izboljšali njihovo samozavest.⁴³

Ta intervencija je prilagodljiva in se osredotoča na različne vidike. Namenjena je staršem z otroki do 12 let, za družine z mladostniki pa velja uporabiti Trojni P za najstnike. Drug primer je Trojni P na spletu, ki je spletna intervencija, namenjena družinam, ki ne morejo dostopati do programa v živo (npr. starši s polnim delovnim časom). Obstajajo tudi bolj specifični programi, ki se osredotočajo na določene družine, na primer z invalidnostjo (Stepping Stones – Odskočne deske). Poleg tega se lahko intenzivnost razlikuje od pomoči pri starševstvu z "lahkim dotikom" do ciljno usmerjenih sej za ogrožene družine.⁴⁴

Aktivnosti Trojni P vključujejo skupinska srečanja, individualna posvetovanja, seminarje in spletne seje za samopomoč. Te dejavnosti izvajajo usposobljeni strokovnjaki z različnih področij (npr. socialni delavci, učitelji, medicinske sestre ali policisti).⁴⁵

Šolske intervencije

Šolsko vzdušje se lahko iz različnih razlogov spremeni v negativno. Nemotivirano šolsko osebje npr. lahko povzroči, da šolsko okolje postane negativno ali nevarno zaradi nesposobnega osebja ali pomanjkanja podpore učiteljev, kar posledično omogoča, da se pojavi ustrahovanje in tudi ostane nekaznovano. Zato je izvajanje **celovitega šolskega pristopa** bistvenega pomena za spopadanje z ustrahovanjem in njegovim preprečevanjem. Celovit šolski pristop se osredotoča na dva vidika: poglobljeno delo in spreminjanje organizacijskih struktur ter osredotočanje na obseg problema z vključevanjem vseh akterjev, pa tudi opazovalcev, ki so vpleteni v ustrahovanje (npr. učenci, učitelji in starši).⁴⁶

Šolsko osebje (učitelji, in drugo šolsko osebje) igra bistveno vlogo pri izvajanju intervencij za celovit šolski pristop. Da bi izboljšali svojo vključenost, bi morali učitelji prejeti kvalitativno izobraževanje in podporo pri izboljšanju, kako se jim dojemata. Z izobraževanjem lahko učitelje bolj ozavešimo o resnosti težave in jim pomagamo pri prepoznavanju specifičnega jezika, znakov ali praks, ki se uporabljajo pri ustrahovanju. Nekateri učitelji potrebujejo dodatno usposabljanje zlasti na področju spletnega ustrahovanja, da ostanejo seznanjeni s hitro spreminjajočim se spletnim svetom in učinkovito obravnavajo situacije, ki so povezane s kibernetiskim ustrahovanjem.⁴⁷ Prav tako bi se morali naučiti, kako učinkovito posredovati v situacijah ustrahovanja. Razredni sestanki so dober primer ohranjanja discipline ob poslušanju mnenj učencev in hkrati ustvarjanja podpornega družbenega okolja.⁴⁸ Poleg tega bi lahko izboljšanje dožemanja učiteljev na splošno izboljšalo njihov položaj v učilnici in jim dalo več samozavesti, da prevzamejo odgovornost in posredujejo v situacijah ustrahovanja.⁴⁹

Poleg tega lahko učitelji mladoletnike poučijo o nevarnosti ustrahovanja, možnih posledicah in splošnih pravicah otrok.⁵⁰ Mladoletniki imajo pravico izraziti svoje mnenje o kateri koli zadevi, ki vpliva nanje, kot so osebni razvoj, izobraževanje in zaščita njihovega zasebnega življenja pred težavami, kot je ustrahovanje.⁵¹ Poučevanje pravic otrok lahko mladoletnikom pomaga razumeti pomen teh pravic in njihov namen, da zaščitijo medčloveške odnose. Pomaga jim lahko tudi pri razvoju prosocialnih odnosov, kot sta strpnost in razumevanje. Pri poučevanju pravic otrok je ključnega pomena, da te lekcije vključimo v vključujoče izobraževanje o človekovih pravicah, ki ga je mogoče prilagoditi različnim družbenim in izobraževalnim okoljem.⁵²

Celovit šolski pristop se osredotoča na dva vidika: poglobljeno delo in spreminjanje organizacijskih struktur ter osredotočanje na obseg problema z vključevanjem vseh akterjev, pa tudi opazovalcev, ki so vpleteni v ustrahovanje (npr. učenci, učitelji in starši).

Poleg tega mora biti šolsko vodstvo in podporno osebje pripravljeno ustvariti pozitivno šolsko vzdušje, na primer s spodbujanjem politik proti ustrahovanju, hkrati pa spodbujati zdrav razvoj otrok in učne dosežke. Šolski odbori bodo morda potrebovali dodatno spodbudo za izvajanje obsežnih intervencij proti ustrahovanju, saj nekateri oklevajo pri izvajanju določenih intervencij zaradi strahu, da bi to škodovalo ugledu.⁵³ To je mogoče izboljšati z izvajanjem določenih strukturnih kazalnikov, ki ustvarjajo cilje, ki jih šole morajo doseči. Namesto kazenskih sankcij lahko vzpostavijo učinkovite postopke proti ustrahovanju. Na primer, dostopen postopek prijave za učence, ki je uporabniku prijazen tudi za učitelje, ali letno poročilo ali orodje za samoevalvacijo za zbiranje in vrednotenje vseh incidentov. Podobno lahko šole za boj proti spletnemu ustrahovanju vzpostavijo postopke in politike v zvezi z uporabo interneta in spodbujajo pozitivno vedenje na spletu.⁵⁴ Vodstvo šole lahko vzpostavi tudi partnerstva z drugimi zainteresiranimi stranmi, kot so (nacionalne ali regionalne) vlade, lokalne oblasti, nacionalne institucije za človekove pravice in združenja staršev ali učencev. Iz teh partnerstev se lahko ustvarijo kampanje, delavnice, seje, forumi ali skupni kodeks ravnanja proti ustrahovanju.⁵⁵ Partnerstvo z lokalno policijo bi npr. lahko zmanjšalo zaznano razdaljo med mladoletniki in policijo, kar lahko pomaga pri premagovanju obstoječih stereotipov in zagotavlja dodatno socialno skrbništvo v šoli in skupnosti.⁵⁶

Dva pomembna primera celovitih šolskih programov proti ustrahovanju sta Olweusov program za preprečevanje ustrahovanja (OPPU) in KiVa.

Olweusov program za preprečevanje ustrahovanja (OPPU)

OPPU je celovit šolski pristop, ki združuje posamezne, razredne in šolske komponente. Ustvarja različne pozitivne rezultate za mladoletnike, vključno z zmanjšanjem prijav ustrahovanja (tako storilcev kot viktimizacije) in drugega antisocialnega vedenja, izboljšano osebno počutje in zadovoljstvo s šolskim vzdušjem.⁵⁷ Običajno traja od 12 do 18 mesecev in ga izvajajo učitelji, ki jih podpira Olweusov Koordinacijski odbor za preprečevanje ustrahovanja (KOPU), ki služi kot vodstvena skupina za izvajanje programa. OPPU se lahko izvaja za vse starostne skupine. V splošnem programu sodelujejo vsi dijaki, za storilce in žrtve pa so predvidene dodatne individualne intervencije.⁵⁸

Ta intervencija ima široko paleto komponent in dejavnosti. Na šolski ravni poziva k izboljšanju šolskega nadzornega sistema (na primer z uvedbo/izboljšanjem jasnih šolskih pravil proti ustrahovanju, odbora za vedenje, usposabljanj osebja in osebja za skupinsko razpravo. Poleg ustanovitve KOPU, se uporabi Olweusov vprašalnik o ustrahovanju (OVU), v te dejavnosti pa bodo vključeni starši. Na ravni učilnice bodo potekali redni razredni sestanki in sestanki s starši. Na individualni ravni bodo dejavnosti učencev nadzorovane, učitelji pa bodo posredovali takoj, ko pride do ustrahovanja. Za zagotovitev dolgoročnih učinkov bodo vzpostavljene individualne intervencije za učence, ki so vpleteni v ustrahovanje, kot tudi srečanja z njihovimi družinami. Nazadnje bodo na ravni skupnosti v KOPU vključeni tudi akterji iz skupnosti, kot tudi sporočila proti ustrahovanju in najboljše prakse, ki se širijo po vsej skupnosti.⁵⁹

KiVa

KiVa (*Kiusaamista Vastaan* ali "proti ustrahovanju") je še en primer učinkovitega in trajnostnega programa proti ustrahovanju. Osredotoča se na splošno preventivo, spreminjanje negativnih odzivov opazovalcev, obravnavanje posameznih primerov in stalno spremljanje morebitnih sprememb v šolah skozi čas. To se izvaja z uporabo več strokovno pripravljenih gradiv in dejavnosti, kot so disciplinske metode (npr. izboljšan nadzor učiteljev, pravila v učilnici in usposabljanje učiteljev) in celovite šolske politike za boj proti ustrahovanju (npr. tečajji in razprave proti ustrahovanju, šolske konference, sodelovanje staršev prek glasil, videoposnetki in igre KiVa). Poleg splošnih dejavnosti obstajajo tudi specifični individualni postopki za reševanje hudih primerov ustrahovanja in specializiran poudarek na internetu in družbenih medijih.⁶⁰

KiVa izvajajo certificirani inštruktorji. V celotno šolsko ekipo uvajajo pristop KiVa in organizirajo tridnevno poglobljeno usposabljanje za dolgoročno podporo ekipi. Ekipe KiVa je majhna skupina učiteljev, ki koordinira proces izvajanja. Skrbijo tudi za nastale incidente spletnega ustrahovanja. Pristop KiVa je dolgoročno učinkovit, če se program dosledno izvaja. Zato zagotavlja samodejne povratne informacije o letnih anketah učencev in osebja. To šolam omogoča, da opazujejo razširjenost ustrahovanja in pokažejo kakršne koli izboljšave ali dosežke.⁶¹

Pomemben vidik, ki ga je treba upoštevati, je individualistični podton, ki je pogosto prisoten v teh celovitih šolskih pristopih. Tako OPPU kot KiVa se osredotočata predvsem na individualne značilnosti in skupinsko dinamiko, ki ustvarjajo situacije ustrahovanja. Vendar pa bi moral celovit šolski pristop gledati dlje od individualnih značilnosti in medosebnih konfliktov ter upoštevati obstoječe družbene napetosti, ki obstajajo na makro ravni. Cilj bi moral biti odstraniti ali zmanjšati vse družbene napetosti, ki so prisotne v šolah, in pomagati mladoletnikom, učiteljem itd., da se zazrejo v prihodnost in ustvarijo pozitivno šolsko ozračje.⁶²

Programi življenjskih veščin in socialnega razvoja

Programi življenjskih veščin in socialnega razvoja je mogoče vključiti v celovit šolski pristop. Te intervencije so zasnovane tako, da mladoletnikom pomagajo pri osnovnih življenjskih in socialnih veščinah, ki jim lahko pomagajo v poznejšem življenju. Te življenjske veščine vključujejo obvladovanje jezika, reševanje konfliktov, empatijo, učinkovito komunikacijo in socialne veščine.⁶³ Izvajajo se lahko s številnimi vrstami intervencij, vključno s celovitimi šolskimi programi. Dejavnosti vključujejo igranje vlog, tehnike sproščanja in video demonstracije v kombinaciji z ustreznim nadzorom učitelja. Intenzivnost programov življenjskih veščin in socialnega razvoja se lahko razlikuje od nizke do intenzivne, odvisno od resnosti situacije.⁶⁴

Ustavi se zdaj in načrtuj (Stop Now and Plan – SNAP)

Primer programa za usposabljanje socialnih veščin za mladoletnike je Ustavi se zdaj in načrtuj (SNAP). SNAP je z dokazi podprt mednarodni, multimodalni in za spol specifičen program, katerega cilj je izboljšati vedenjsko in čustveno regulacijo, samonadzor in veščine reševanja problemov. Uporablja terapevtske intervencije za poučevanje otrok o njihovih vedenjskih sprožilcih in miselnih vzorcih ter jim pomaga doseči boljše čustveno in kognitivno zavedanje. Gre za intervencijo, ki se zlahka izvaja v šolah in skupnostih.⁶⁵

Za več informacij o programu SNAP obiščite
<https://childdevelop.ca/snap/>

Strategije skupnosti

Mladolletniki, ki odraščajo ali živijo v ranljivi, nevarni in neorganizirani skupnosti, so izpostavljeni povečanemu tveganju, da bodo vpleteni v situacije ustrahovanja. V teh skupnostih je pogosto manj socialnega skrbništva, kot so sosedje ali medvrstniško uravnavanje antisocialnega vedenja, kar omogoča pojav antisocialnega vedenja in povzroči povečanje občutkov odtujenosti ali izključenosti. Zaradi tega bi morale vlade podpirati te skupnosti, pa tudi mladolletnike, njihove družine in šole z izvajanjem **nacionalnega in večsektorskega pristopa proti ustrahovanju**, ki vključuje različne sektorje (npr. pravosodje, zdravstvo, izobraževanje in socialo).⁶⁶

Resolucija Generalne skupščine ZN 69/158 spodbuja države, naj sprejmejo potrebne ukrepe za (1) zaščito mladolletnikov pred ustrahovanjem in zagotavljanje podpore tistim, ki so že vpleteni v to, (2) spodbujanje in vlaganje v izobraževanje, ki uči spoštovanje in strpnost, (3) zbiranje podatkov o situacijah in razširjenosti ustrahovanja, ki lahko izboljšajo učinkovite politike, in (4) dviganje ozaveščenosti javnosti o tem pojavu. Vlade bi morale podpirati šole, združenja in skupnosti pri njihovih prizadevanjih za preprečevanje ustrahovanja. Zagotavljanje nacionalne strategije ali politike proti ustrahovanju bi jim pomagalo pri njihovih preventivnih prizadevanjih. Vlade lahko pomagajo pri vzpostavljanju kodeksov ravnanja v šolah, zagotavljanju ustreznega izobraževanja in nadaljnega usposabljanja učiteljev, izvajanju letnih šolskih anket, oblikovanju šolskega inšpekcijskega sistema ter ustvarjanju in/ali širitvi centrov za podporo družinam v skupnostih, kjer lahko tako starši kot tudi mladolletniki najdejo podporo in pomoč.⁶⁷

Vlade lahko pomagajo pri vzpostavljanju kodeksov ravnanja v šolah, zagotavljanju ustreznega izobraževanja in nadaljnega usposabljanja učiteljev, izvajanju letnih šolskih anket, oblikovanju šolskega inšpekcijskega sistema ter ustvarjanju in/ali širitvi centrov za podporo družinam v skupnostih, kjer lahko tako starši kot tudi mladolletniki najdejo podporo in pomoč.

Kontekstualna zaščita pri sodelovanju

Združeno kraljestvo ima dolgo zgodovino pri spodbujanju in varovanju blaginje otrok, začenši z Zakoni o otrocih iz leta 1989 in 2004. Zakonske smernice Kontekstualne zaščita pri sodelovanju nenehno napredujejo z navajanjem, da so mladoletniki izpostavljeni tveganju viktimizacije v vseh vidikih svojega življenja (npr. v šolah, znotraj vrstniških skupin, med obšolskimi dejavnostmi ali na spletu). Zato je treba oceniti otroke v teh situacijah in širše okoljske dejavnike, ki bi lahko prispevali k tej viktimizaciji. Zakonske smernice poudarjajo pomen vzpostavitve intervencij in partnerstev, ki obravnavajo širše okoljske dejavnike, ob tem pa še vedno upoštevajo otrokove individualne potrebe in ranljivosti. Zakonske smernice veljajo za vse organizacije in agencije, ki opravljajo vloge povezane z otroki. To pomeni, da se nanaša na vse šole in na vse otroke do 18. leta starosti⁶⁸, zaradi česar je ustrezen primer politike boja proti ustrahovanju.

Nacionalna strategija za boj proti ustrahovanju bi lahko zmanjšala tudi občutek stigmatizacije v skupnosti ali šoli, saj je usmerjena v družbo kot celoto. Ko bo vsaka šola podvržena šolskim inšpekcijskim pregledom ali šolskim evalvacijam, določene šole ne bodo imele občutka, da so pod posebno temeljito preiskavo. Posledično, če bi imela vsaka skupnost neke vrste center za podporo družinam, bi udeležba njegovih izobraževanj in prejemanje podpore postala sprejemljiva.⁶⁹

Poleg tega lahko vlade **pozitivno vplivajo na družbeno dojetje** prebivalstva države. Izražanje določenih stališč ali izvajanje specifičnih politik lahko vpliva na stališča ljudi na mikro ravni (tj. v šolah ali skupnostih). Na primer, izvajanje strogih migracijskih politik lahko povzroči bolj negativen odnos do migracij v populaciji in

lahko povzroči večjo nestrpnost do migrantov, kar lahko povzroči ustrahovanje na podlagi identitete. Za vlade je nujno, da izrazijo splošna prosocialna stališča in politike, da jih lahko spodbujajo na mikro ravni.⁷⁰

Drug primer je starševski dopust za oba starša, ki spodbuja pozitiven razvoj otroka, saj poveča čas, ki ga starši lahko preživijo s svojim otrokom (otroci). Natančneje, zagotavljanje pozitivne navezanosti med starši in otrokom v prvem letu življenja lahko izboljša rezultate v kasnejšem življenju (npr. izobraževalni uspeh) zaradi ustreznega nadzora in komunikacijskih strategij v družini.⁷¹ Čeprav je lahko plačan starševski dopust za oba starša zelo koristen, se trajanje starševskega dopusta po Evropi razlikuje, kar kaže na pomanjkanje soglasja glede pomena starševske podpore za majhne otroke.⁷² Poleg tega je v različnih državah še vedno malo ali skoraj nič starševskega dopusta za moške. Zato bi morale države ne le uvesti zadostni starševski dopust za oba starša, temveč tudi izraziti bolj pozitiven odnos do njega, da bi spremenile morebitno negativno ali zadržujoče javno mnenje.⁷³

ZAKLJUČEK

Ustrahovanje med mladoletniki je zapleteno, družbeno vprašanje, ki zahteva celovite preventivne strategije za preprečevanje in spopadanje z njim. Te zadevajo intervencije na vseh ravneh mladoletnikovega življenja: na individualni ravni, družinski ravni, šolski ravni in ravni skupnosti.

Na individualni ravni lahko kognitivno-vedenjska terapija pomaga mladoletnikom pri samoregulaciji svojih čustev in vedenja. Na družinski ravni se lahko zagotovi starševsko usposabljanje za izboljšanje starševskih veščin in izboljšanje odnosa med starši in otroki. Na šolski ravni je pomembno vključiti vse šolsko osebje, da ustvarimo pozitivno šolsko okolje, v katerem se mladoletniki počutijo varne in cenjene. Nazadnje, na ravni skupnosti je pomembno, da vlade podpirajo šole in skupnosti z izvajanjem večsektorske strategije proti ustrahovanju, ki daje zgled in smernice za skupnosti.

Vendar je pomembno poudariti, da morajo biti vključene vse ravni in akterji. Zagotavljanje podpore posameznikom ali družinam ima zanemarljiv učinek, če nasilna šolska okolja ali skupnosti še naprej zmanjšujejo pomen ustrahovanja ali dopuščajo njegovo pojavljanje. Zato bi morale vlade prevzeti vodilno vlogo pri spopadanju s tem vprašanjem, izvajati potrebne politike in izražati pozitivna stališča, da bi pomagale ustvariti skupnost proti ustrahovanju.

KONČNE OPOMBE

- 1 Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace, New York: Združeni narodi, 2016, 102-3. Dan Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*, Massachusetts: Blackwell Publishing, 1993.
- 2 Europe's Antibullying Campaign, European Bullying Research Final Report: Europe's Antibullying Campaign, 2012, 19.
- 3 Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Background Paper on Protecting Children from Bullying and Cyberbullying, Firenze: Združeni narodi, 2016, 50. WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, Ženeva: WHO, 2015, 10. Whitney DeCamp in Brian Newby, From Bullied to Deviant: The Victim–Offender Overlap among Bullying Victims, *Youth Violence and Juvenile Justice* 13:1 (2014), 5. Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace, 59.
- 4 Izabela Zych et al., *Protecting Children against Bullying and Its Consequences*, USA: SpringerBriefs, 2017.
- 5 David P. Farrington et al., Protocol: Effectiveness of Programs to Prevent School Bullying, *Campbell Systematic Reviews* 4:1 (2008).
- 6 Mariya Stoilova, Sonia Livingstone, in Rana Khazbak, Investigating Risks and Opportunities for Children in a Digital World: A Rapid Review of the Evidence on Children's Internet Use and Outcomes, Florence, Italy: UNICEF, 2021, 1.
- 7 A. M. Hendriks et al., Childhood Aggression: A Synthesis of Reviews and Meta-Analyses to Reveal Patterns and Opportunities for Prevention and Intervention Strategies, *Neuroscience & Biobehavioral Reviews* 91 (2018), 287.
- 8 J. Matjasko et al., A Systematic Meta-Review of Evaluations of Youth Violence Prevention Programs: Common and Divergent Findings from 25 Years of Meta-Analyses and Systematic Reviews, *Aggression and violent behavior* 17 6 (2012), 3.
- 9 Evropska mreža za preprečevanje kriminala, Ustrahovanje med mladoletniki: ekološki pristop k učinkovitim intervencijam proti ustrahovanju, Bruseljski sekretariat EUCPN, 2021.
- 10 Aleš Bučar Ručman, Univerza v Mariboru, Slovenija, individualni intervju, 22. julij 2021.
- 11 Anastasiia G. Kovalenko et al., What Works in Violence Prevention among Young People?: A Systematic Review of Reviews, *Trauma, Violence, & Abuse* (2020), 12.
- 12 Evropska mreža za preprečevanje kriminala, Ustrahovanje med mladoletniki: ekološki pristop k učinkovitim intervencijam proti ustrahovanju.
- 13 Matjasko et al., A Systematic Meta-Review of Evaluations of Youth Violence Prevention Programs: Common and Divergent Findings from 25 Years of Meta-Analyses and Systematic Reviews, 19. Hannah Gaffney, David P. Farrington, in Howard White, Cognitive Behavioural Therapy: Youth Endowment Fund, 2021, 3.
- 14 Paul Downes in Carmel Cefai, How to Prevent and Tackle Bullying and School Violence: Evidence and Practices for Strategies for Inclusive and Safe Schools, Luxembourg: European Union, 2016, 38. WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, 18.
- 15 Matjasko et al., A Systematic Meta-Review of Evaluations of Youth Violence Prevention Programs: Common and Divergent Findings from 25 Years of Meta-Analyses and Systematic Reviews, 19. Gaffney, Farrington, in White, Cognitive Behavioural Therapy, 3. WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, 39. Downes in Cefai,

- How to Prevent and Tackle Bullying and School Violence: Evidence and Practices for Strategies for Inclusive and Safe Schools, 39.
- 16 Youth Endowment Fund, A Talking Therapy Which Helps People Recognise and Manage Negative Thoughts and Behaviours., 2021. Lars Brännström et al., Aggression Replacement Training (Art) for Reducing Antisocial Behavior in Adolescents and Adults: A Systematic Review, *Aggression and violent behavior* 27 (2016), 31. Arnold P. Goldstein in Barry Glick, Aggression Replacement Training: Curriculum and Evaluation, *Simulation & Gaming* 25:1 (1994), 10-2.
- 17 Brännström et al., Aggression Replacement Training (Art) for Reducing Antisocial Behavior in Adolescents and Adults: A Systematic Review, 31. Goldstein in Glick, Aggression Replacement Training: Curriculum and Evaluation, 10-2. Eva Feindler, Emily Engel, in Meghann Gerber, Program Evaluation Challenges: Is Aggression Replacement Training (Art) Effective?, *Journal of Psychology and Behavioral Science* 4:2 (2016), 21.
- 18 Youth Endowment Fund, A Talking Therapy Which Helps People Recognise and Manage Negative Thoughts and Behaviours. L. S. Joy Tong in David P. Farrington, How Effective Is the "Reasoning and Rehabilitation" Programme in Reducing Reoffending? A Meta-Analysis of Evaluations in Four Countries, *Psychology, Crime & Law* 12:1 (2006), 5-6. WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, 40. Stephanie Baggio et al., Reducing Recidivism Using the Reasoning and Rehabilitation Program: A Pilot Multi-Site-Controlled Trial among Prisoners in Switzerland, *International Journal of Public Health* (2020), 2.
- 19 WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, 40.
- 20 Gaffney, Farrington, in White, Cognitive Behavioural Therapy, 3-4. Youth Endowment Fund, A Talking Therapy Which Helps People Recognise and Manage Negative Thoughts and Behaviours.
- 21 Correctional Counseling Inc., Mrt - Moral Reconciliation Therapy, n.d.
- 22 Youth Endowment Fund, A Talking Therapy Which Helps People Recognise and Manage Negative Thoughts and Behaviours. Interagency Working Group on Youth Programs, Thinking for a Change, n.d. Lori Suzanne Golden, Robert J. Gatchel, in Melissa Anne Cahill, Evaluating the Effectiveness of the National Institute of Corrections' "Thinking for a Change" Program among Probationers, *Journal of Offender Rehabilitation* 43:2 (2006), 62-4.
- 23 Youth Endowment Fund, A Talking Therapy Which Helps People Recognise and Manage Negative Thoughts and Behaviours. Interagency Working Group on Youth Programs, Thinking for a Change.
- 24 Golden, Gatchel, in Cahill, Evaluating the Effectiveness of the National Institute of Corrections' "Thinking for a Change" Program among Probationers, 70-2.
- 25 Hendriks et al., Childhood Aggression: A Synthesis of Reviews and Meta-Analyses to Reveal Patterns and Opportunities for Prevention and Intervention Strategies, 288. Jun Sung Hong et al., Violence Prevention and Intervention, in: Glenn W. Muschert et al. (Eds.), *Responding to School Violence: Confronting the Columbine Effect*, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2014, 146-7. C. Van der Put et al., Effectief Vroegtijdig Ingrijpen. Een Verkennend Onderzoek Naar Effectief Vroegtijdig Ingrijpen Ter Voorkoming Van Ernstig Delinquent Gedrag., Amsterdam: Universiteit van Amsterdam - Faculteit Pedagogische wetenschappen, 2013, 29-30.
- 26 WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, 24. Youth Endowment Fund, A Talking Therapy Which Helps People Recognise and Manage Negative Thoughts and Behaviours. Margit Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, Cambridge: Violence Research Centre, 2020, 21-3.
- 27 Esperanza Debby Ng, Joelle Yan Xin Chua, in Shefaly Shorey, The Effectiveness of Educational Interventions on Traditional Bullying and Cyberbullying among Adolescents: A Systematic Review and Meta-Analysis, *Trauma, Violence, & Abuse* (2020). Nadia S. Ansary, Cyberbullying: Concepts, Theories, and Correlates Informing Evidence-Based Best Practices for Prevention, *Aggression and violent behavior* 50 (2020), 5.

- 28 WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, 24. Matjasko et al., A Systematic Meta-Review of Evaluations of Youth Violence Prevention Programs: Common and Divergent Findings from 25 Years of Meta-Analyses and Systematic Reviews, 19. Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, 21-6.
- 29 Matjasko et al., A Systematic Meta-Review of Evaluations of Youth Violence Prevention Programs: Common and Divergent Findings from 25 Years of Meta-Analyses and Systematic Reviews, 18.
- 30 F. Lösel in M. Stemmler, Preventing Child Behavior Problems in the Erlangen-Nuremberg Development and Prevention Study: Results from Preschool to Secondary School Age, *International Journal of Conflict and Violence* 6:2 (2012), 221.
- 31 Matjasko et al., A Systematic Meta-Review of Evaluations of Youth Violence Prevention Programs: Common and Divergent Findings from 25 Years of Meta-Analyses and Systematic Reviews, 17.
- 32 Youth Endowment Fund, A Talking Therapy Which Helps People Recognise and Manage Negative Thoughts and Behaviours.
- 33 Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, 12. WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, 22. WHO, Globalno poročilo o stanju na področju preprečevanja nasilja, Ženeva: WHO, 2014.
- 34 Evropska komisija, Home-Start, ec.europe.eu, 2018. Home-Start, Home Start Worldwide, n.d.
- 35 Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, 13-4. WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, 22. WHO, Globalno poročilo o stanju na področju preprečevanja nasilja.
- 36 Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, 13-4. WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, 23.
- 37 Early intervention foundation, The Eif Guidebook, Early intervention foundation, 2017. WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, 39. Sung Hong et al., Violence Prevention and Intervention, 147. Julia H. Littell et al., Multisystemic Therapy for Social, Emotional, and Behavioural Problems in Youth Age 10 to 17: An Updated Systematic Review and Meta-Analysis: John Wiley & Sons Ltd., 8 Oct. 2021.
- 38 Early intervention foundation, The Eif Guidebook. WHO, Preprečevanje nasilja med mladimi: pregled dokazov, 39. Sung Hong et al., Violence Prevention and Intervention, 147.
- 39 Early intervention foundation, The Eif Guidebook.
- 40 Evropska komisija, Neverjetna leta, ec.europe.eu, 2018. Neverjetna leta, The Incredible Years, incredibleyears.com, 2013. Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, 23.
- 41 Evropska komisija, Neverjetna leta. Neverjetna leta, The Incredible Years. Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, 23.
- 42 Evropska komisija, Neverjetna leta. Neverjetna leta, The Incredible Years.
- 43 Program pozitivnega starševstva, Prednosti Trojnega P, Trojni P, 2021. Somaye Tahazade et al., Effectiveness of Positive Parenting Program on Improving Children's Behavior Problems, *International Journal of Health and Life Sciences* (2020), 4. Guy Bodenmann et al., The Efficacy of the Triple P-Positive Parenting Program in Improving Parenting and Child Behavior: A Comparison with Two Other Treatment Conditions, *Behaviour research and therapy* 46 (2008), 424-5.
- 44 Program pozitivnega starševstva, Prednosti Trojnega P. Tahazade et al., Effectiveness of Positive Parenting Program on Improving Children's Behavior Problems, 4.
- 45 Program pozitivnega starševstva, Prednosti Trojnega P.
- 46 Paul Downes in Carmel Cefai, Strategic Clarity on Different Prevention Levels of School Bullying and Violence: Rethinking Peer Defenders and Selected Prevention, *Journal of School Violence* 18:4 (2019), 1. Downes in Cefai, How to Prevent and Tackle Bullying and School Violence: Evidence and Practices for Inclusive and Safe Schools, 33. Gie Debutte, Pesten En Geweld Op School: Handreiking Voor

- Een Daadkrachtig Schoolbeleid, Brussel: Departement Onderwijs en Vormgeving, Mar. 2009, 5. Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, 40-3. Evropski sindikalni odbor za izobraževanje, Practical Guidelines for Anti-Cyber Harassment Measures in Education, Bruselj: Evropski sindikalni odbor za izobraževanje, 2010, 17. Gie Deboutte, *Pesten En Cyberpesten in Het Onderwijs : Praktijk En Beleid Voor Een Veilige Leeromgeving*, Kalmthout: Pelckmans Pro, 2017. <http://lib.ugent.be/catalog/rug01:002360727>.
- 47 Ng, Chua, in Shorey, The Effectiveness of Educational Interventions on Traditional Bullying and Cyberbullying among Adolescents: A Systematic Review and Meta-Analysis. Ansary, Cyberbullying: Concepts, Theories, and Correlates Informing Evidence-Based Best Practices for Prevention, 6.
- 48 Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, 33-7. Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace, 57-63. Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Background Paper on Protecting Children from Bullying and Cyberbullying, 9. Evropski sindikalni odbor za izobraževanje, Practical Guidelines for Anti-Cyber Harassment Measures in Education, 14-9. M. Vlachou, Kafenia Botsoglou, in E. Andreou, Assessing Bully/Victim Problems in Preschool Children: A Multimethod Approach, *Journal of Criminology* (2013), 2.
- 49 Ria Hanewald, Reviewing the Literature on "at-Risk" and Resilient Children and Young People, *Australian Journal of Teacher Education* 36:2 (2011), 17. Gie Deboutte, UCLL and KUL, Belgium, 26 July 2021. Paul Downes, Dublin City University, individualni intervju, 24. avgust 2021.
- 50 Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, 37. Evropski sindikalni odbor za izobraževanje, Practical Guidelines for Anti-Cyber Harassment Measures in Education, 14-9. Vlachou, Botsoglou, in Andreou, Assessing Bully/Victim Problems in Preschool Children: A Multimethod Approach, 2.
- 51 Združeni narodi, KZNOP: Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, New York, 1989.
- 52 Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace, 4.
- 53 Gorazd Meško, Univerza v Mariboru, Slovenija, individualni intervju, 9. junij 2021. Aleš Bučar Ručman, Univerza v Mariboru, Slovenija, individualni intervju, 22. julij 2021. Paul Downes, Dublin City University, individualni intervju, 24. avgust 2021.
- 54 Ansary, Cyberbullying: Concepts, Theories, and Correlates Informing Evidence-Based Best Practices for Prevention, 6.
- 55 Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, 33. Evropski sindikalni odbor za izobraževanje, Practical Guidelines for Anti-Cyber Harassment Measures in Education, 15-8. Paul Downes, Dublin City University, individualni intervju, 24. avgust 2021.
- 56 Gorazd Meško, Univerza v Mariboru, Slovenija, individualni intervju, 9. junij 2021.
- 57 Early intervention foundation, The Eif Guidebook.
- 58 Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Background Paper on Protecting Children from Bullying and Cyberbullying, 71-2. Univerza Clemson, Olweusov program za preprečevanje ustrahovanja, <https://olweus.sites.clemson.edu/traininginfo.php>, 2003. Early intervention foundation, The Eif Guidebook. Gilberto Marzano in Joanna Lizut, *Cyberbullying and the Critical Importance of Educational Resources for Prevention and Intervention*: IGI Global, 2019, 216. https://books.google.be/books?id=XfadDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=nl&source=gbs_ViewAPI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false. Dan Olweus, Susan P. Limber, in Kyrre Breivik, Addressing Specific Forms of Bullying: A Large-Scale Evaluation of the Olweus Bullying Prevention Program, *International Journal of Bullying Prevention* 1:1 (2019), 71.
- 59 Univerza Clemson, Olweusov program za preprečevanje ustrahovanja. Early intervention foundation, The Eif Guidebook. Olweus, Limber, in Breivik, Addressing Specific Forms of Bullying: A Large-Scale

- Evaluation of the Olweus Bullying Prevention Program, 71.
- 60 Marzano in Lizut, *Cyberbullying and the Critical Importance of Educational Resources for Prevention and Intervention*, 216. Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Background Paper on Protecting Children from Bullying and Cyberbullying, 15. Downes in Cefai, Strategic Clarity on Different Prevention Levels of School Bullying and Violence: Rethinking Peer Defenders and Selected Prevention, 4. Downes in Cefai, How to Prevent and Tackle Bullying and School Violence: Evidence and Practices for Strategies for Inclusive and Safe Schools, 35. Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace, 75-80. KiVa Program, What Is KiVa?, kivaprogram.net, n.d.
- 61 Downes in Cefai, How to Prevent and Tackle Bullying and School Violence: Evidence and Practices for Strategies for Inclusive and Safe Schools, 35. Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace, 75-80. KiVa Program, What Is KiVa?
- 62 Paul Downes, Dublin City University, individualni intervju, 24. avgust 2021. Dorte Marie Søndergaard, Aarhus University, individualni intervju, 31. avgust 2021.
- 63 WHO, Globalno poročilo o stanju na področju preprečevanja nasilja, 30. Averdijk et al., Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence, 45.
- 64 Youth Endowment Fund, A Talking Therapy Which Helps People Recognise and Manage Negative Thoughts and Behaviours.
- 65 Hannah Gaffney, David P. Farrington, in Howard White, Social Skills Training. Toolkit Technical Report, Cambridge: Youth Endowment Fund, 2021, 9-10.
- 66 WHO, Globalno poročilo o stanju na področju preprečevanja nasilja, 33. Matjasko et al., A Systematic Meta-Review of Evaluations of Youth Violence Prevention Programs: Common and Divergent Findings from 25 Years of Meta-Analyses and Systematic Reviews, 18.
- 67 Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace, 2-3. Paul Downes, Dublin City University, individualni intervju, 24. avgust 2021.
- 68 Carlene Firmin et al., A Legal Framework for Implementing Contextual Safeguarding. Initial Opportunities and Consideration, Bedfordshire: Contextual Safeguarding Network, 2019, 8.
- 69 Lösel in Stemmler, Preventing Child Behavior Problems in the Erlangen-Nuremberg Development and Prevention Study: Results from Preschool to Secondary School Age, 220-1. Paul Downes, Dublin City University, individualni intervju, 24. avgust 2021.
- 70 Urad ZN posebnega predstavnika generalnega sekretarja za preprečevanje nasilja nad otroki, Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace, 33. Aleš Bučar Ručman, Univerza v Mariboru, Slovenija, individualni intervju, 22. julij 2021.
- 71 Rita Ginja, J. Jans, in A. Karimi, Parental Investments in Early Life and Child Outcomes Evidence from Swedish Parental Leave Rules, Bergen: Department of Economics, University of Bergen, 2017, 1-2. Schupp, Moving to an Earnings-Related Parental Leave System : Do Heterogeneous Effects on Parents Make Some Children Worse Off ?, Berlin: The German Socio-Economic Panel study, 2015, 2. Gie Deboutte, UCLL, Belgija, 26. julij 2021.
- 72 Ginja, Jans, in Karimi, Parental Investments in Early Life and Child Outcomes Evidence from Swedish Parental Leave Rules, 1.
- 73 Esther Geisler in Michaela Kreyenfeld, How Policy Matters: Germany's Parental Leave Benefit Reform and Fathers' Behavior 1999-2009, Germany: Max Planck Institute for Demographic Research, 2012, 2. Brianne Pragg in Chris Knoester, Parental Leave Use among Disadvantaged Fathers, *Journal of family issues* 38:8 (2017), 2-3.

LITERATURA

- Ansary, Nadia S. Cyberbullying: Concepts, Theories, and Correlates Informing Evidence-Based Best Practices for Prevention. *Aggression and violent behavior* 50 (2020), 101343. .
- Averdijk, Margit, Manuel Eisner, Eva C. Luciano, Sara Valdebenito & Ingrid Obsuth. *Effective Violence Prevention. An Overview of the International Evidence*. Cambridge: Violence Research Centre, 2020.
- Baggio, Stephanie, Michael Weber, Astrid Rossegger, Jerome AEndrass, Patrick Heller, Andres Schneeberger, Marc Graf & Michael Liebreuz. Reducing Recidivism Using the Reasoning and Rehabilitation Program: A Pilot Multi-Site-Controlled Trial among Prisoners in Switzerland. *International Journal of Public Health* (2020). <https://dx.doi.org/10.1007/s00038-020-01372-9>.
- Bodenmann, Guy, Annette Cina, Thomas Ledermann & Matthew Sanders. The Efficacy of the Triple P-Positive Parenting Program in Improving Parenting and Child Behavior: A Comparison with Two Other Treatment Conditions. *Behaviour research and therapy* 46 (2008), 411-27. <https://dx.doi.org/10.1016/j.brat.2008.01.001>.
- Brännström, Lars, Catrine Kaunitz, Anna-Karin Andershed, Sandra South & Geir Smedslund. Aggression Replacement Training (Art) for Reducing Antisocial Behavior in Adolescents and Adults: A Systematic Review. *Aggression and violent behavior* 27 (2016), 30-41. <https://dx.doi.org/https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.02.006>.
- Clemson University. Olweus Bullying Prevention Program. <https://olweus.sites.clemson.edu/traininginfo.php>. 2003. <https://olweus.sites.clemson.edu/traininginfo.php> (Accessed 15 Nov. 2021).
- Correctional Counseling Inc. Mrt - Moral Reconation Therapy. n.d. <http://www.moral-reconation-therapy.com/index.html> (Accessed 17 august 2021).
- Deboutte, Gie. Pesten En Cyberpesten in Het Onderwijs : Praktijk En Beleid Voor Een Veilige Leeromgeving. Kalmthout: Pelckmans Pro, 2017. <http://lib.ugent.be/catalog/rug01:002360727>.
- Deboutte, Gie. Pesten En Geweld Op School: Handreiking Voor Een Daadkrachtig Schoolbeleid. Brussel: Departement Onderwijs en Vormgeving, Mar. 2009.
- DeCamp, Whitney & Brian Newby. From Bullied to Deviant: The Victim-Offender Overlap among Bullying Victims. *Youth Violence and Juvenile Justice* 13:1 (2014), 3-17. <https://dx.doi.org/10.1177/1541204014521250>.
- Downes, Paul & Carmel Cefai. How to Prevent and Tackle Bullying and School Violence: Evidence and Practices for Strategies for Inclusive and Safe Schools. Luxembourg: European Union, 2016. <https://dx.doi.org/10.2766/0799>.
- Downes, Paul & Carmel Cefai. Strategic Clarity on Different Prevention Levels of School Bullying and Violence: Rethinking Peer Defenders and Selected Prevention. *Journal of School Violence* 18:4 (2019), 510-21. <https://dx.doi.org/10.1080/15388220.2019.1566915>.
- Early intervention foundation. The Eif Guidebook. Early intervention foundation. 2017. <https://eifgb.sbx.so/> (Accessed 4 November 2021).
- Europe's Antibullying Campaign. European Bullying Research Final Report. Europe's Antibullying Campaign, 2012.
- European Commission. Home-Start. ec.europa.eu. 2018. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1251&langId=en&reviewId=203> (Accessed 24 Aug. 2021).
- European Commission. Incredible Years. ec.europa.eu. 2018. https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1251&langId=en&reviewId=204#chapter_1 (Accessed 24 Aug. 2021).
- European Crime Prevention Network. Bullying among Minors: An Ecological Approach Towards Effective Anti-Bullying Interventions. Brussels EUCPN Secretariat, 2021.
- European Trade Union Committee for Education.

- Practical Guidelines for Anti-Cyber Harassment Measures in Education. Brussels: European Trade Union Committee for Education, 2010.
- Farrington, David P., Anna C. Baldry, Britta Kyvsgaard & Maria M. Tfofi. Protocol: Effectiveness of Programs to Prevent School Bullying. *Campbell Systematic Reviews* 4:1 (2008), 1-29. <https://dx.doi.org/10.1002/cl2.50>.
- Feindler, Eva, Emily Engel & Meghann Gerber. Program Evaluation Challenges: Is Aggression Replacement Training (Art) Effective? *Journal of Psychology and Behavioral Science* 4:2 (2016), 21-36. <https://dx.doi.org/10.15640/jpbs.v4n2a3>.
- Firmin, Carlene, Adele Eastman, Ian Wise QC & Elizabeth Proschaka. A Legal Framework for Implementing Contextual Safeguarding. Initial Opportunities and Consideration. Bedfordshire: Contextual Safeguarding Network, 2019.
- Gaffney, Hannah, David P. Farrington & Howard White. Cognitive Behavioural Therapy. Youth Endowment Fund, 2021.
- Gaffney, Hannah, David P. Farrington & Howard White. Social Skills Training. Toolkit Technical Report. Cambridge: Youth Endowment Fund, 2021.
- Geisler, Esther & Michaela Kreyenfeld. How Policy Matters: Germany's Parental Leave Benefit Reform and Fathers' Behavior 1999-2009. Germany: Max Planck Institute for Demographic Research, 2012.
- Ginja, Rita, J. Jans & A. Karimi. Parental Investments in Early Life and Child Outcomes Evidence from Swedish Parental Leave Rules. Bergen: Department of Economics, University of Bergen, 2017.
- Golden, Lori Suzanne, Robert J. Gatchel & Melissa Anne Cahill. Evaluating the Effectiveness of the National Institute of Corrections' "Thinking for a Change" Program among Probationers. *Journal of Offender Rehabilitation* 43:2 (2006), 55-73. https://dx.doi.org/10.1300/J076v43n02_03.
- Goldstein, Arnold P. & Barry Glick. Aggression Replacement Training: Curriculum and Evaluation. *Simulation & Gaming* 25:1 (1994), 9-26. <https://dx.doi.org/10.1177/1046878194251003>.
- Hanewald, Ria. Reviewing the Literature on "at-Risk" and Resilient Children and Young People. *Australian Journal of Teacher Education* 36:2 (2011), 16-29. <https://dx.doi.org/10.14221/AJTE.2011V36N2.2>.
- Hendriks, A. M., M. Bartels, O. F. Colins & C. Finkenauer. Childhood Aggression: A Synthesis of Reviews and Meta-Analyses to Reveal Patterns and Opportunities for Prevention and Intervention Strategies. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews* 91 (2018), 278-91. <https://dx.doi.org/https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2018.03.021>.
- Home-Start. Home Start Worldwide. n.d. <https://homestartworldwide.org/> (Accessed 24 Aug. 2021).
- Incredible Years. The Incredible Years. incredibleyears.com. 2013. <https://incredibleyears.com/> (Accessed 24 Aug. 2021).
- Interagency Working Group on Youth Programs. Thinking for a Change. n.d. <https://youth.gov/content/thinking-change> (Accessed 18 2021).
- KiVa Program. What Is KiVa? kivaprogram.net. n.d. <https://www.kivaprogram.net/what-is-kiva/> (Accessed 24 Aug. 2021).
- Kovalenko, Anastasia G., Charles Abraham, Ella Graham-Rowe, Mark Levine & Siobhan O'Dwyer. What Works in Violence Prevention among Young People?: A Systematic Review of Reviews. *Trauma, Violence, & Abuse* (2020), 1524838020939130. <https://dx.doi.org/10.1177/1524838020939130>.
- Littell, Julia H., Therese D. Pigott, Karianne H. Nilsen, Stacy J. Green & Olga L. K. Montgomery. Multisystemic Therapy for Social, Emotional, and Behavioural Problems in Youth Age 10 to 17: An Updated Systematic Review and Meta-Analysis. *John Wiley & Sons Ltd.*, 8 Oct. 2021. <https://dx.doi.org/10.1002/cl2.1158>.
- Lösel, F. & M. Stemmler. Preventing Child Behavior Problems in the Erlangen-Nuremberg Development and Prevention Study: Results from Preschool to Secondary School Age. *International Journal of Conflict and Violence* 6:2 (2012), 214-24. <https://dx.doi.org/10.4119/UNIBI/IJC.V.278>.
- Marzano, Gilberto & Joanna Lizut. Cyberbullying and the Critical Importance of Educational Resources for Prevention and Intervention: IGI Global, 2019. https://books.google.be/books?id=XfadDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=nl&source=gbs_ViewAPI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
- Matjasko, J., Alana M. Vivolo-Kantor, Greta M. Massetti, Kristin M. Holland, Melissa K Holt & J. D. Cruz. A Systematic Meta-Review of Evaluations of Youth Violence Prevention Programs: Common and Divergent Findings from 25 Years of Meta-Analyses and Systematic Reviews. *Aggression and violent behavior* 17 6 (2012), 540-52. <https://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2012.06.006>.
- Ng, Esperanza Debby, Joelle Yan Xin Chua & Shefaly Shorey. The Effectiveness of Educational

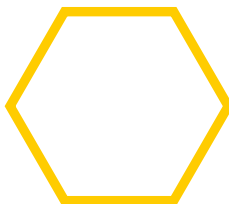
- Interventions on Traditional Bullying and Cyberbullying among Adolescents: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Trauma, Violence, & Abuse* (2020), 1524838020933867. <https://dx.doi.org/10.1177/1524838020933867>.
- Olweus, Dan. *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Massachusetts: Blackwell Publishing, 1993.
- Olweus, Dan, Susan P. Limber & Kyrre Breivik. Addressing Specific Forms of Bullying: A Large-Scale Evaluation of the Olweus Bullying Prevention Program. *International Journal of Bullying Prevention* 1:1 (2019), 70-84. <https://dx.doi.org/10.1007/s42380-019-00009-7>.
- Positive parenting program. Benefits of Triple P. Triple P. 2021. <https://www.triplep.net/glo-en/home/> (Accessed 5 August 2021).
- Pragg, Brianne & Chris Knoester. Parental Leave Use among Disadvantaged Fathers. *Journal of family issues* 38:8 (2017), 1157 - 85. <https://dx.doi.org/10.1177/0192513X15623585>.
- Schupp. Moving to an Earnings-Related Parental Leave System : Do Heterogeneous Effects on Parents Make Some Children Worse Off ? Berlin: The German Socio-Economic Panel study, 2015.
- Stoilova, Mariya, Sonia Livingstone & Rana Khazbak. Investigating Risks and Opportunities for Children in a Digital World: A Rapid Review of the Evidence on Children's Internet Use and Outcomes. Florence, Italy: UNICEF, 2021.
- Sung Hong, Jun, Dorothy L. Espelage, Christopher J. Ferguson & Paula Allen-Meares. Violence Prevention and Intervention. In: Glenn W. Muschert, Stuart Henry, Nicole L. Bracy, and Anthony A. Peguero (Eds.). *Responding to School Violence: Confronting the Columbine Effect*. Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2014, 1 - 294.
- Tahazade, Somaye, Soleiman Mohammadzadeh, Fayegh Yousefi, Samed Hamidi & Nasim Azar. Effectiveness of Positive Parenting Program on Improving Children's Behavior Problems. *International Journal of Health and Life Sciences* (2020), 6. <https://dx.doi.org/10.5812/ijhls.102570>.
- Tong, L. S. Joy & David P. Farrington. How Effective Is the "Reasoning and Rehabilitation" Programme in Reducing Reoffending? A Meta-Analysis of Evaluations in Four Countries. *Psychology, Crime & Law* 12:1 (2006), 3-24. <https://dx.doi.org/10.1080/010683160512331316253>.
- UN office of the special representative of the secretary-general on violence against children. Background Paper on Protecting Children from Bullying and Cyberbullying. Florence: United Nations, 2016.
- UN office of the special representative of the secretary-general on violence against children. *Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace*. New York: United Nations, 2016.
- United Nations. UNCRC: Convention on the Rights of the Child. New York, 1989. https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iv-11&chapter=4&lang=en.
- Van der Put, C., M. Assink, A. Bindels, G.J. Stams & S. de Vries. Effectief Vroegtijdig Ingrijpen. Een Verkennend Onderzoek Naar Effectief Vroegtijdig Ingrijpen Ter Voorkoming Van Ernstig Delinquent Gedrag. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam - Faculteit Pedagogische wetenschappen, 2013. <https://dx.doi.org/20.500.12832/2022>.
- Vlachou, M., Kafenia Botsoglou & E. Andreou. Assessing Bully/Victim Problems in Preschool Children: A Multimethod Approach. *Journal of Criminology* (2013), 8. <https://dx.doi.org/10.1155/2013/301658>.
- WHO. Global Status Report on Violence Prevention. Geneva: WHO, 2014.
- WHO. Preventing Youth Violence: An Overview of the Evidence. Geneva: WHO, 2015.
- Youth Endowment Fund. A Talking Therapy Which Helps People Recognise and Manage Negative Thoughts and Behaviours. 2021. <https://youthendowmentfund.org.uk/toolkit/cognitive-behavioural-therapy/> (Accessed 2 August 2021).
- Zych, Izabela, David P. Farrington, Vicente J. Llorent & Maria M. Ttofi. *Protecting Children against Bullying and Its Consequences*. USA: SpringerBriefs, 2017.

CONTACT DETAILS

EUCPN Secretariat

Email: eucpn@ibz.eu

Website: www.eucpn.org

[TWITTER.COM/EUCPN](https://twitter.com/EUCPN)

[FACEBOOK.COM/EUCPN](https://facebook.com/EUCPN)

[LINKEDIN.COM/COMPANY/EUCPN](https://linkedin.com/company/EUCPN)